

Jeremiadien mestari

E.M.Cioran, *Katkeruuden syllogismeja*. Suomentaneet Juhani Ihanus ja Carla Schubert. Loki-Kirjat, Helsinki 2004. 152 s.

Filosofian historiassa on vähän ilon tai hauskuuden lähettiläitä, mutta silti Cioran erottuu kaikkien pessimistienkin joukosta. Hän ei ole ylimielinen eikä saarnaa tuhoa. Hän vain yksinkertaisesti ei näe ihmisen aherruksessa, uskossa ja toivossa mitään tolkkua. Maneerisiin mittoihin kasvava penseys elämää ja sen ilmentymiä kohtaan saa ilmauksensa katkelmallisissa teksteissä, joissa arkipäiväinen ja lennokas, korkea ja matala ovat läsnä yhtälailla, ikäänkuin Cioran tahtoisi ilmaista, ettei edes tyyllillä ole mitään merkitystä.

Tyyli on tärkeintä

Mutta juuri tyyllillä on merkitystä. Cioran myy hyvin ja häntä luetaan paljon, erityisesti Ranskassa ja Saksassa.

Tämä ei niinkään johdu siitä, että ihmiset olisivat menettäneet toivonsa ja siksi hakeutuisivat penseän pessimistin äärelle, joka ei edes aktivoi vihaan tai kiukuun vaan pikemminkin antaa syyn juoda. Syy on toisaalla, syy on tyyllissä.

Cioran on kehittänyt tunnistettavan, jopa käänöksissä todettavan tyylin olla *ikävä*, pitkästynyt ja synkistynyt.

Enää ei ole kyse Maldororin laulujen elämään kyllästymisestä, jonka selkein urbaani ilmentymä oli dandy, joka ei enää kärsinyt muttei myöskään välittänyt, paitsi tyylistään. Ei ole myöskään kyse Sturm und Drang -tyylisestä välittämisestä ja epätoivosta, jolla jokainen sukupolvi käy läpi romantiikan tyylin ja uskoo tietävänsä totuuden. Nyt on kyse 1900-luvun loppupuolen kaiken nähneen, kotinsa menettäneen, minnekään kotiutumattoman yltiöindividualistin maailmanlaajuisesta näkemyksestä, jossa yhdelle kansalle perintönsä mukaan kuuluvaa asennetta on jalostettu intellektuaalien ruoaksi.

Kamala kansanperinne

Romania oli aikaisemmin Moldavia ja Valakia, mutta jo noina sisarvaltioina se oli tunnettu elämään kyllästyneistä ihmisistä, jotka opittuaan lukemaan alkoivat

kirjoittaa valituksia elämän turhuudesta. Ghikojen ja Bibescojen sukujen johtamina Valakialla ja Moldavialla oli maine runoudesta ja lyyrisestä proosasta, joka ei nähnyt mitään ilonpilkahdusta maailmassa. Transilvanian historiaakin ruokittiin tämä mielessä, kunnes se alkoi olla koko Euroopan kauhukammio.

Kun Romanian valtio oli luhistumassa kansallissosialistisessa Euroopassa ja Ion Antonescu, Punainen Koira, otti vallan, Romaniasta virtasi huomattava määrä intellektuaaleja Pariisiin. Ranska oli ollut (ja on) Romanian sivistyskieli, joka historiansa vuoksi muistuttaa romaniana. Sodan jälkeinen Eurooppa sai tässä vyöryssä (jota jatkui pitkälle 1950-luvun loppulle) joukon omaperäisiä luovia ihmisiä, jotka kaikki ovat tunnistettavissa perintönsä vuoksi. Mircea Eliade ja Evgen Ionesco tulivat nopeassa tahdissa tunnetuiksi. Ionescon kuolemattomat lauseet elävät yhä erään sukupolven suussa. ”Elämä on ikkunasta katselemista.” Eliade taas on pannut matalaksi suurimman osan klassista myyttitutkimusta osoittamalla, että ”vanhoihin tarinoin ei pidä luottaa”, mikä tuhoaa ainoan metodin, joka tutkimuksella oli.

Näihin kuuluu myös Cioran. Myös hän viljelee tietoisesti tyyliä, joka on tunnistettavasti romanialainen. Katsoo hän minne tahansa, siellä on aina jotakin muuta kuin mitä eurooppalaisen kirjallisuuden ja taiteen, yleisen sentimentaalisuuden ja kaihon mukaan pitäisi olla. ”Kaikissa vesissä on hukkimisen väri.” Ja niin me suomalaisetkin saamme ihanat järvemme näkymään tuhansien hukkimisten muistomerkkeinä.

Aforismi vastoin tahtoaan

Cioranin nyt suomennettu teos, *Katkeruuden syllogismeja*, on ulkoasultaan aforismikokoelma. On ilahduttavaa, jos joku erehtyy ostamaan sen sellaisena, varsinkin jos ostaja on ihminen, joka tapaa lukea aforismeja ja opetella niitä ulkoa, pudotellakseen niitä seurassa omina ajatuksinaan. Tämä ihminen on oppinut luotamaan siihen, että aforismeissa tiivistyy viisaus. Ei tarvitse siis lukea kaikkea, kun voi saada tiivisteeseen. Cioran on hyödyntänyt tätä 1600-luvun genreä, herttuatar Sanseverinan ja madame de Lorraineen taitoa, mutta pannut sen palvelemaan omia, romanialaisia, päämääriään. Hän asettaa eurooppalaisen sivistyksen naurunalaiseksi tekemällä rinnastuksia ja laukomalla määritelmiä, joiden ulkoa-

su ja jopa sananvalinta kielii tärkeydestä, mutta joissa ei usemmiten ole päätä eikä häntää.

Eikä tässä kaikki: yhtäkkiä, kuin Nietzchen myöhäisteksteissä, jossakin lauseessa onkin järjeä. Joskus nurinkurilla tavalla, mutta myös usein juuri sillä tavalla kuin lukijakin toivoo. Cioranin tyylin pilareita ovat harhaanjohtaminen, toivon upottaminen, järjen saattaminen naurunalaiseksi ja tärkeän hautaaminen hölynpölyn alle.

Cioran viljelee laajasti viittauksia länsimaiseen kirjallisuuteen, koska ranskalaisena romanialaisena hän tietää, että kirjoittavan ihmisen arvo ratkaistaan aivan muulla kuin omaperäisyydellä. Se ratkaistaan laajoilla viittauksilla. Viittaukset eivät aina ole ”aitoja” siinä mielessä, että esimerkiksi Swift, jota Cioran suorastaan kuluttaa, olisi koskaan kirjoittanut mitään sellaista, mitä Cioran antaa ymmärtää. Hän osoittaa hyvin, että kirjalliseen verkkoon hyppääminen ei edellytä todellista lukeneisuutta tai sivistystä vaan tyyliä, joka on sen verran varma, ettei kukaan tule edes ajatelleeksi, ovatko viittaukset mihinkään.

Tällä tavoin syntyy hyviä aforismin näköisiä ajatelmia, joissa ei ole mitään erityistä tai omaperäistä, mutta jotka tämän kunnioitettavan muotonsa vuoksi eivät voi jäädä lukematta, eivät edes siltä, joka on jo lukenut ne. Cioran tuhoaa aforismin arvon mutta samalla saa esille, kuinka itse asiassa juuri latteudet, moneen kertaan kuluneet pälä pälä ovat niitä asioita, jotka haluamme ajatella, haluamme lukea ja kuulla yhä uudelleen. Hän osoittaa, että sivistyneen lukijan maku on sama kuin saippuaopperoiden katsojan.

”Todellisesta saa astman.” Kuten tämä, monet aforismit ovat ajatelmia vastoin tahtoaan ja monesti myös vastoin parempaa tietoaan. Ne ovat jonkinlaisia fysiologisia tarkastelukulmia maailmassa, jossa mikään ei oikeasti ole enää tärkeää, ei ainakaan sen jälkeen, kun unohdimme toisemme.

Kirjoittaja ja myytti

Cioranin houkutusessa on suuri merkitys myös kertomuksilla, joita hänestä kerrataan. Hän on itse auliisti lietsonut julkista kuvaansa ja brandi on ollut hyvin tunnettu jo 1970-luvulla. Suomennetussa kokoelmassa on paljon ainesta, joka tukee julkista kuvaa. Elämä ei ole tärkeää, symbolit ovat valheellisia, luotamme kuvajaisiin, klassiset ja romanttiset ihanteet

ovat tehneet meidät naurunalaisiksi. Tämä asenne, joka jossakin muualla tuottaa taidetta, tuottaa Cioranissa eräänlaisia keskeislyriikkaa, vain hänestä itsestään kumpuavaa tyytymättömyyttä ihmisen kyvyttömyyteen nousta itsensä yläpuolella, kumota mitättömyytensä.

Jokainen ajatteleva ihminen tietää, että ihminen on suurimman osan aikaa naurettava, pieni ja mitätön, mutta tietämällä tämän useimmat yrittävät olla hirttäytymättä mitättömyyteensä kääntämällä katseensa toisiin ja luontoon. Heile Cioran on kuin jälkeenyäännyt, mies, joka jauhaa jokaisen tuntemaa heikkoutta. Mutta toisaalta Cioran myös näyttää peiliä joskus kiusallisissakin, itse kullekin erilaisissa, kohdissa, joissa olemme sopineet, että emme näytä toisillemme peiliä.

Maanpakolainen, äiditön (”jos olin tiennyt, mitä tulet kirjoittamaan, olisin abortoinut sinut”; yksi tarina tämäkin), kieleton (ei enää romanian, ei koskaan ranska) mies etsii maailmassa kohtaa, jossa voisi kohdata edes kunnian. Hän löytää sen tarinoiden mieheissä, jonka kunnia vaatii häntä tappamaan itsensä mahdollisimman mitättömän syyn vuoksi, jotta koko kunnia alkaisi ja palaisi vain häneen. Mitään näin itsekeskeistä ja fanaattista ei taida olla muualla kirjallisuudessa.

Juha Varto